

Sayı: 53654767-TİM.00.GSK.PAZGİR.2017/448-1693
Konu: Bulgaristan Sağlık Sektörü Raporu Hk.

İstanbul, 6/6/2017

İSTANBUL MADEN VE METALLER İHRACATÇI BİRLİKLERİ
Genel Sekreterliği

İstanbul

Ekonomi Bakanlığı'ndan alınan yazıda, Sofya Ticaret Müşavirliği'nden alınan bir yazıya ithafen, ilgili Müşavirlikçe bir örneği ekte yer alan "Bulgaristan Sağlık Sektörü Raporu"nun hazırlandığı belirtilerek, söz konusu çalışmanın Bakanlıkları web portalına da eklendiği ifade edilmiştir.

Söz konusu raporun ilgili sektörde faaliyet gösteren ihracatçı firmalarımıza iletilmesi hususunda bilgileri ve gereği rica olunur.

Dr. H. Bader ARSLAN
Genel Sekreter

EK:
Bulgaristan Sağlık Sektörü Raporu (25 Sayfa)

Dış Ticaret Kompleksi Çobançeşme Mevkii Sanayi Cad. B Blok Kat:9 Yenibosna - İSTANBUL
T: (+90 212) 454 04 90 / (+90 212) 454 04 91 F: (+90 212) 454 04 13 / (+90 212) 454 04 83

Ceyhun Atuf Kansu Cad. No:120 Balgat - Çankaya - ANKARA

tim@tim.org.tr

T: (+90 312) 472 05 60 F: (+90 312) 472 05 85 Twitter: @turkihracat

www.tim.org.tr

Ayrıntılı bilgi için: Melike EMİROĞLU KAPLAN - Uzman

5070 sayılı kanun gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. ID:84007042120176693526. Bu kod ile <http://evrak.tim.org.tr/> adresinden doğrulayabilirsiniz.

T.C.
SOFYA BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ

T.C.
FİLİBE BAŞKONSOLOSLUĞU
TİCARET ATAŞELİĞİ

**BULGARİSTAN
SAĞLIK
SEKTÖRÜ**

HAZİRAN 2017

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	3
ÜLKENİN DEMOGRAFİK YAPISI HAKKINDA BİLGİLER.....	4
ÜLKEDE EN ÇOK GÖRÜLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİLERİNDE ERİŞİMİN ORTALAMA SÜRESİ.....	5
BULGARİSTAN SAĞLIK SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU VE YÖNETİMİ.....	5
SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMAN DAĞILIMI.....	8
SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ.....	8
ZORUNLU SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ.....	8
ÖZEL/ GÖNÜLLÜ SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ.....	8
ÜLKE DIŞINA ÇIKAN HASTALARIN YURT DIŞINDA TEDAVİ GÖRMEK İÇİN BAŞLICA SEBEBLERİ VE TEDAVİLERİNDE BULGARİSTAN'IN SAĞLADIĞI FİNANSMAN.....	10
SAĞLIK SİSTEMİNDE İNSAN VE FİZİKSEL KAYNAKLARI.....	10
ÜLKEDEKİ SAĞLIK ÇALIŞANLARI.....	10
ÜLKEDE DEVLETE AIT VE ÖZEL SERMAYELİ HASTANELER.....	11
ÜLKEDEKİ GÖRÜNTÜLEME MERKEZİ VE TEŞHİS LABORATUVARLARI.....	13
SAĞLIK HİZMET SUNUMUNDA KULLANILAN EKİPMAN VE DONANIMIN TEMİNİ.....	14
BULGARİSTAN'DA SAĞLIK/ TIP EĞİTİMİ.....	17
SOFYA TIP ÜNİVERSİTESİ.....	17
VARNA TIP ÜNİVERSİTESİ.....	17
FLİBE (PLOVDIV) TIP ÜNİVERSİTESİ.....	17
PLEVNE (PLEVEN) TIP ÜNİVERSİTESİ.....	17
ESKİ ZAĞRA (STARA ZAGORA) TRAKYA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ.....	17
BULGARİSTAN'DA TÜRK SAĞLIK YATIRIMLARI.....	18
BULGARİSTAN İLAÇ SEKTÖRÜ.....	18
İLAÇ REJİMİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER.....	18
İLAÇ SEKTÖRÜNÜN TOPLAM BÜYÜKLÜĞÜ VE TEDAVİ EDİCİ İLAÇ GRUBUNUN YERİ.....	19
TEDAVİLERDE TEMİN EDİLMEKTE ZORLUK YAŞANAN İLAÇLAR.....	21
TÜRKİYE İLE SAĞLIK İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI, PROTOKOL VEYA MUTABAKAT ZAPTI.....	24
SEKTÖREL KURUM VE KURULUŞLAR.....	24
KAYNAKÇA:.....	24

TABLolar

Tablo 1: Bulgaristan'da En Büyük 30 Hastane	12
Tablo 2: Tıbbi Ve Dişçilik İle İlgili Araç Ve Gereçlerin İmalatı	14
Tablo 3: Işınlama, Elektro Medikal Ve Elektro Terapi İle İlgili Cihazların İmalatı	14
Tablo 4: AB Dışından Tıbbi Ekipman İthalatı	15
Tablo 5: AB'den Tıbbi Ekipman İthalatı	16
Tablo 6: Reçeteli (Rx) ve Reçetesiz (OTC) İlaç Satışları	20
Tablo 7: İlaç Sektöründe En Büyük 5 Üretici Firma	20
Tablo 8: Ülkede İlaç Sektöründe İhale Ve Serbest Pazar Oranı	21
Tablo 9: Jenerik ve Orijinal İlaçların Ülkede Pazarındaki Oranı	21
Tablo 10: Cirolarına Göre Bulgaristan'da En Büyük İlaç Üreticileri	22
Tablo 11: Göre Bulgaristan'da En Büyük Tıbbi Cihaz/Ekipman Yatırımcıları	23

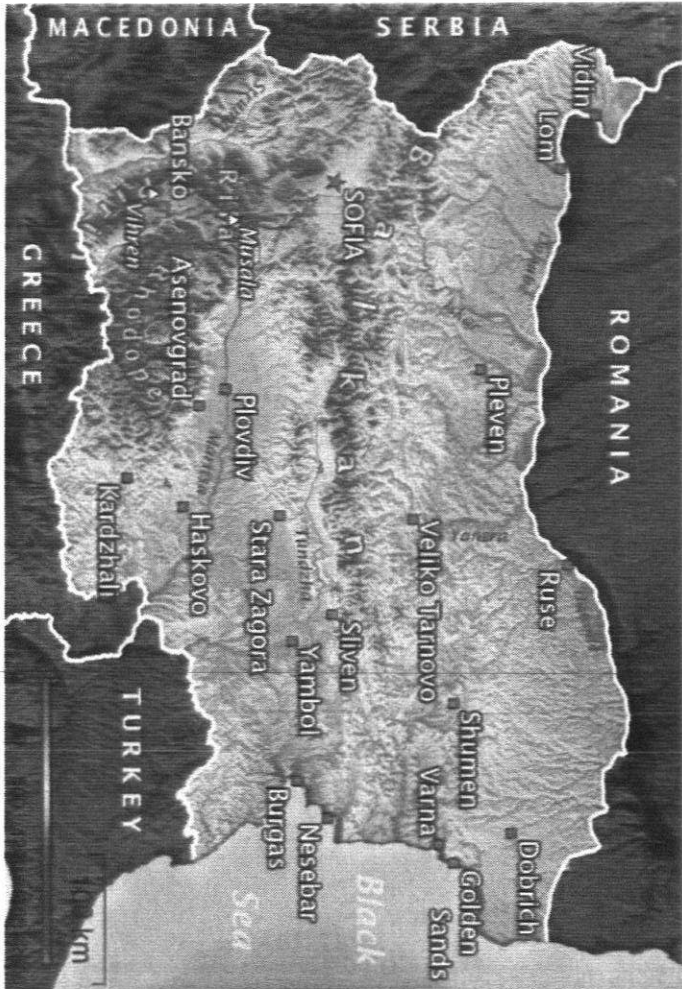
ŞEKİLLER

Şekil 1: Bulgaristan Nüfusunun Yaş Piramidi	4
Şekil 2: Bulgaristan'da En Fazla Görülen Hastalıklar	5
Şekil 3: Bulgaristan Sağlık Sisteminin Organizasyonu	7

GİRİŞ

Bu rapor, T.C. Sofya Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği ve Filibe Ticaret Ataseliği'nce Bulgaristan, Türkiye ve uluslararası kaynaklı verilere dayanılarak hazırlanmıştır. Rapor, Bulgaristan sağlık sektörünü incelemektedir. İçerdiği bilgiler, Türk işadamlarının Bulgaristan pazarına girmeye yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla derlenmiştir.

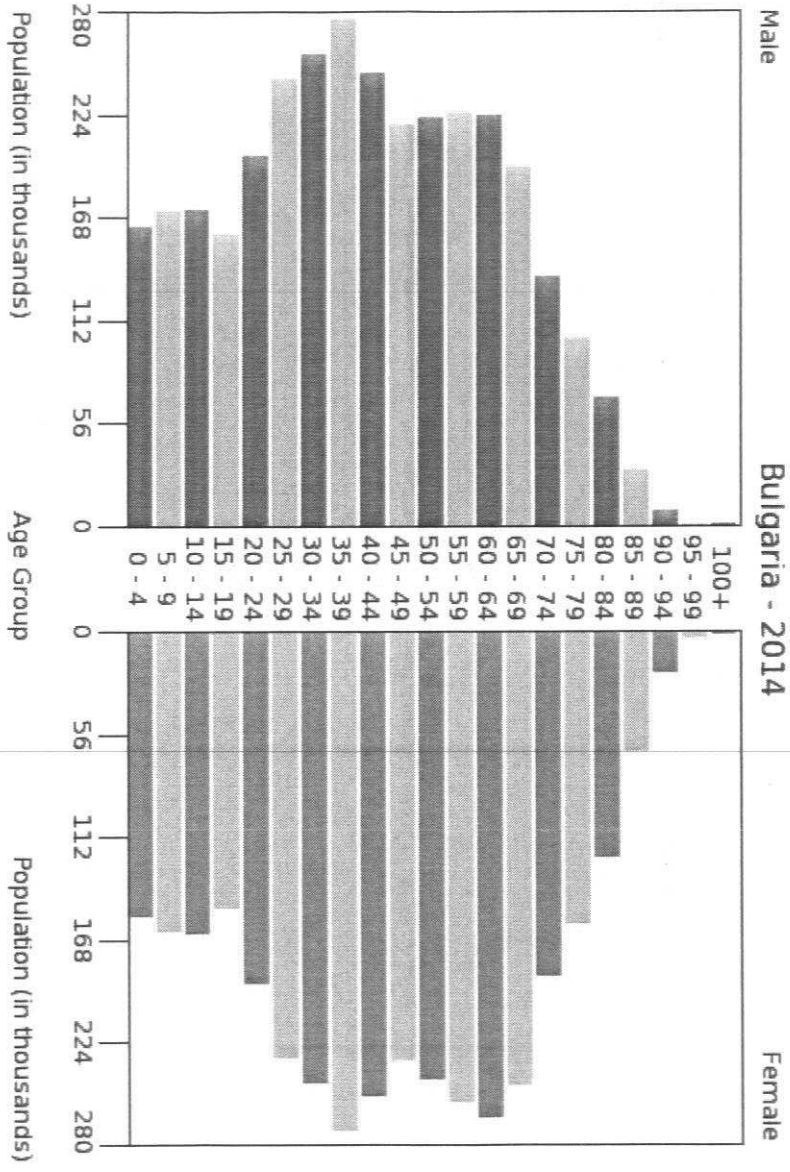

ÜLKENİN DEMOGRAFİK YAPISI HAKKINDA BİLGİLER

Son 30'a yakın yılda Bulgaristan'daki demografik gelişmeler nüfus azalması, düşük doğum oranı, yüksek ölüm oranı ve yaşlanan nüfus ile karakterize edilmektedir. 1990 yılında ülkenin nüfusu 8 669 269 iken 31 Aralık 2016 itibarıyla 3 449 978'i (% 48,6) erkek ve 3 651 881'i (% 51,4) kadın olmak üzere toplam 7 101 859 kişiden oluşmaktadır. +65 yaş grubu nüfusun % 20,7'sini, 15 yaş altı yaş grubu ise nüfusun % 14,1'ini teşkil etmektedir. Bulgaristan'da ortalama ömür AB ortalamasının altında olup 74,7 yıldır.

Şekil 1

Bulgaristan Nüfusunun Yaş Piramidi

Kaynak: CIA World Factbook

Bu olumsuz demografik tablonun arkasında duran sebeplerden biri Bulgaristan'ın özellikle Batı ülkelerine verdiği yoğun göç ile birlikte, ölüm ve hastalık oranlarının yüksek olmasıdır. Hatta CIA'nin The World Factbook sitesinde yayınladığı 2016 verilerine göre ülke, ölüm oranı göstergesinde dünyada 272 ülke arasında Güney Afrika'daki Lesotho Krallığından sonra her 1000 kişi başına 14,5 ölüm ile ikinci sıradadır. Ölümün başlıca üç nedeni dolaşım sistemi hastalıkları, malign tümörler ve solunum sistemi hastalıkları olarak gösterilmektedir.

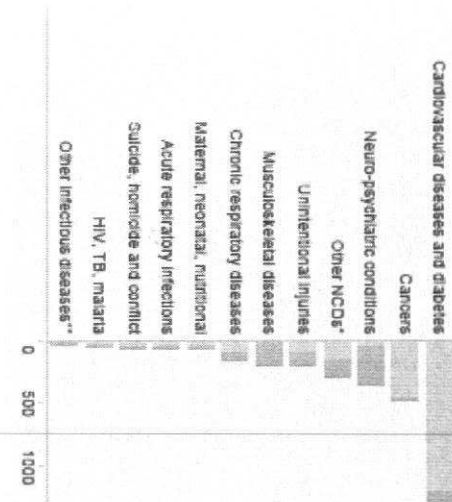

ÜLKEDE EN ÇOK GÖRÜLEN HASTALIKLAR VE TEDAVİLERİNDE ERİŞİMİN ORTALAMA SÜRESİ

Dünya Sağlık Örgütü'nün Bulgaristan'da hastalık yüküne ilişkin istatistiklere göre burada en fazla görülen hastalıklar, kalp-damar hastalıkları, kanser ve nöropsikiyatrik hastalıklardır:

Şekil 2

Bulgaristan'da En Fazla Görülen Hastalıklar

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü

Bulgaristan'da uzman doktora erişim, zorunlu sigortası olmanın seçmiş olduğu kişiye özel hekim (aile hekimi) aracılığıyla gerçekleşmektedir. Söz konusu hekim, durumun özelliklerini dikkate alarak uzman muayenesi veya ortak tedavi için 30 gün geçerliliği olan sevk belgesi verebilmektedir. Aile doktorları, zorunlu sağlık sigortası kapsamındaki kişilere tıbbi yardıma kesintisiz erişim sağlamalıdır. Bu çerçevede, söz konusu doktorlar,

1. Kesintisiz çalışan bir sağlık merkezi veya muayenehane ile sözleşme imzalayabilmekte veya
2. Bireysel olarak herkese 24 saat boyunca telefondan kendisine erişim imkanı sunabilmekte, muayenehanesine kabul edebilmekte veya hastanın evine gelebilmektedir.

Hastalığın türü fark etmeksizin, rahatsızlanan kişinin aile doktoruna gitmesi gerekmekte olup, hastanın durumu ağır ise doğrudan Acil Yardım aranmalıdır. İlk durumda doktor, hastanede tedavinin gerekli olup olmadığına kanaat getirmektedir. Böyle bir tedavi gerekli ise hastanın hastaneye alınması için 30 gün geçerli sevk belgesi verilmekte ve gerekli tedaviyi sağlayabilecek hastanelere yönlendirme yapılmaktadır. Acil yardıma ihtiyaç olduğu durumda, Acil Yardım hastayı tedaviyi gerçekleştirebilecek en yakın hastaneye götürmektedir.

BULGARISTAN SAĞLIK SİSTEMİNİN ORGANİZASYONU VE YÖNETİMİ

Sağlık politikası öncelikleri, Ulusal Sağlık Stratejisi aracılığıyla Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmektedir. Bulgaristan Sağlık Bakanlığı, ulusal sağlık politikasından, sağlık sisteminin genel organizasyonundan ve işleyişinden sorumludur ve halk sağlığı ile ilgili tüm bakanlıklarla

koordinasyonunda çalışmaktadır. İlçe düzeyinde, devlet sağlık politikası Bölgesel Sağlık Denetim Birimleri tarafından organize edilmekte ve uygulanmaktadır.

Bakanlık ayrıca, sağlık sistemi için insan kaynaklarını planlamaktan ve temin etmekte, tıbbi bilimlerin geliştirilmesinden ve nüfusun sağlık durumu ve ulusal sağlık hesapları hakkında veri toplamak ve sürdürmekten sorumludur. Toplanan bilgilerin kalitesi ve güvenilirliği sağlık sigortası sisteminin devreye girmesinden sonra azaldığı değerlendirilmektedir. Sağlık hizmeti sunucuları bağımsız kuruluşlardır. Özel sektör, temel tıbbi, diş hekimliği ve eczacılık bakımını, uzmanlaşmış ayakta tedavi hizmetlerinin çoğunu ve bazı hastaneleri kapsamaktadır. Devlet, tüm üniversite hastaneleri ve ulusal merkezler, ulusal düzeyde uzmanlaşmış hastaneler, acil tıbbi bakım merkezleri, psikiyatri hastaneleri, transfüzyon hematolojisi ve diyaliz merkezleri ile bölgesel hastanelerin sermayesinin %51'ine sahiptir.

1998 yılında kabul edilen Sağlık Sigortası Kanunu ile, Bulgar sağlık sistemi zorunlu ve gönüllü sağlık sigortası ile bir sağlık sigortası sistemi haline getirilmiştir. Böylece yürütme organından bağımsız olarak bir kamu kurumu - Ulusal Sağlık Sigorta Fonu kurulmuştur. Fon, sosyal sağlık sigortasından sorumlu tek kurumdur. Sigorta sistemi teşhis, tedavi ve rehabilitasyon hizmetlerini ve sigortalı bireyler için ilaçları kapsarken, Sağlık Bakanlığı halk sağlığı hizmetlerini, acil bakım, transplantsasyonlar, transfüzyon hematolojisi, tüberküloz tedavisi ve yatarak tedavi edilen zihinsel hastalara sağlık bakım hizmetleri sunmak ve finanse etmeyle yükümlüdür. Fonun yapısında Sofya'da bir merkez ofis, 28 şube (her ilde bir tane olmak üzere - Bölgesel Sağlık Sigorta Fonu) ve 105 belediye bürosu bulunmaktadır. Ulusal Sağlık Sigorta Fonu'nun temel amacı, sigortalılar için sağlık sistemine eşit erişim sağlamaktır.

Ulusal Sağlık Sigortası Fonu, tıp ve diş hekimliğinin yanı sıra temel sağlık paketinde bulunan ilaçları finanse etmektedir. Sağlık paketi ve hizmeti fiyatları, Fon ile Bulgaristan'daki doktor ve dişhekimleri meslek odaları arasında her yıl müzakere edilmekte olup, Ulusal Çerçeve Sözleşmesi'nin imzalanması ile belirlenmektedir. Ulusal Çerçeve Sözleşmesi, Fon'un, sağlık hizmeti sunucularının ve sigortalı kişilerin hak ve yükümlülüklerini, organizasyonel prosedürleri ve kontrol mekanizmalarını tanımlamaktadır. Sağlık sunucuları Sözleşme'ye dayanarak Bölgesel Sağlık Sigortası Fonları ile bireysel sözleşmeler imzalamaktadır. Bölgesel Fonlar, kendi bölgelerinde faaliyet gösteren ve Ulusal Çerçeve Sözleşmesi'nde öngörülen kriterleri karşılayan tüm kamu veya özel sağlık sunucularıyla sözleşme yapmaktadır. Bu, Bölgesel Fonlar'ın seçici olarak sözleşme yapamayacakları anlamına gelmektedir.

1999 Sağlık Kuruluşları Kanunu uyarınca, sağlık hizmeti sunucuları bağımsız pazar oyuncularıdır. Kanuna göre 3 ayrı çeşit sağlık sunucusu mevcuttur: (1) ayakta tedavi sağlayıcıları (tek ve grup temel ve uzmanlaşmış tıbbi ve dişhekimliği uygulamaları, tıbbi ve diş merkezleri, teşhis laboratuvarları), (2) yatarak tedavi sağlayan kuruluşlar (uzmanlaşmış ve çok profilili hastaneler, aktif veya uzun süreli tedavi ve rehabilitasyon için) ve (3) acil bakım merkezleri, zihinsel sağlık merkezleri, kapsamlı kanser merkezleri, deri ve zührevi hastalıkları merkezleri, tıbbi-sosyal bakım evleri, hastaneler, diyaliz merkezleri ve hücre bankalarını kapsayan grup.

Mülkiyet biçimine bakılmaksızın (kamusal veya özel), tüm sağlık hizmeti sunucuları, Ticaret Kanunu veya Kooperatifler Kanunu'nun yanı sıra yasalara göre de kayıt yaptırmak zorundadır. Temel sağlık bakımı, uzmanlaşmış ayakta tedavi ve diş bakımı, eczaneler ve bazı hastanelerin çoğu özel sektör kapsamındadır. Acil bakım merkezleri dışındaki tüm sağlık kuruluşları, Ulusal Sağlık Sigortası Fonu ve gönüllü sağlık sigortası şirketleri ile sözleşme yapabilmektedir. Ayrıca sigortalılar tarafından karşılanmayan hizmetler için cepten ödeme alabilmektedirler. Devlet ve belediye sağlık sunucuları

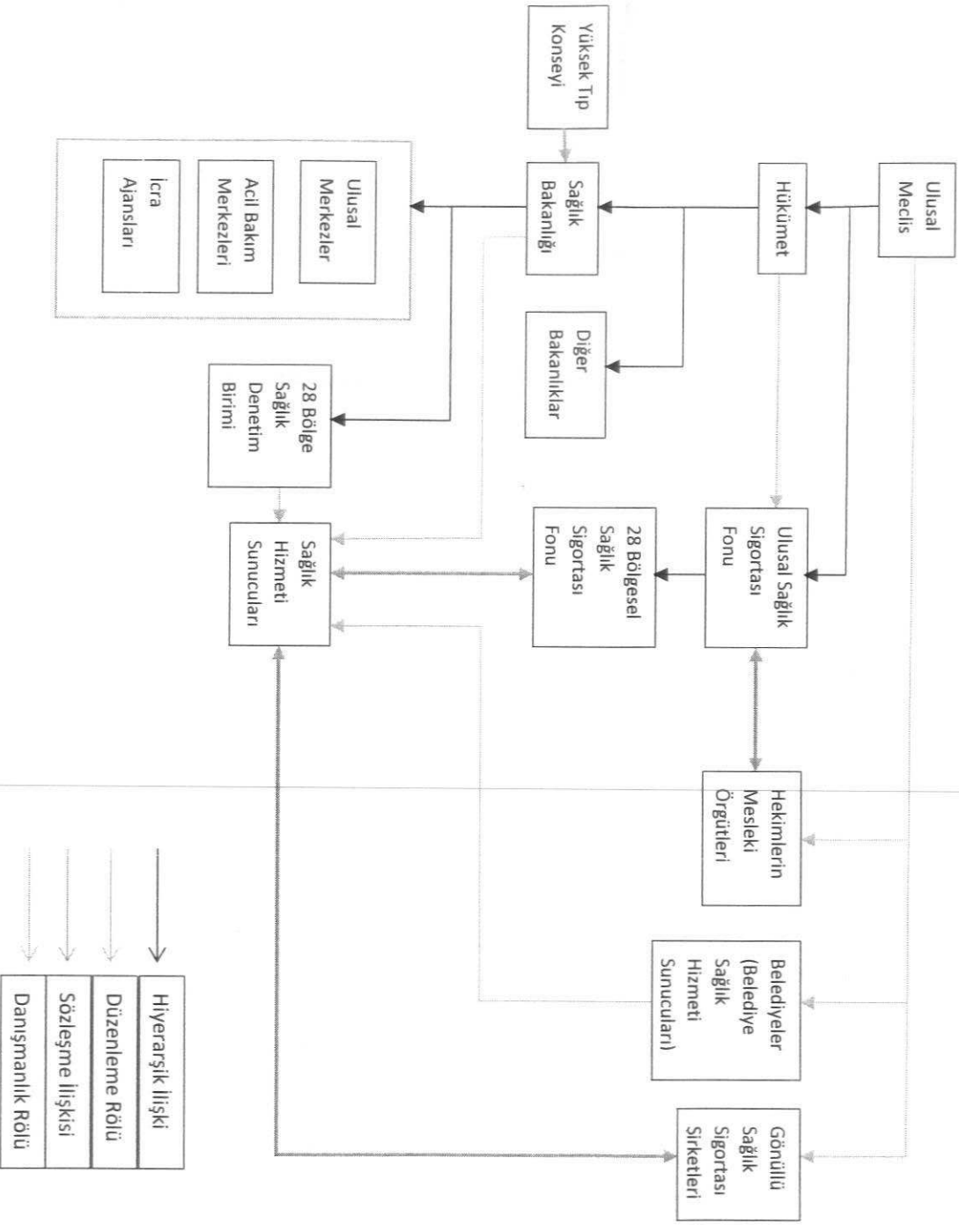

Fon'dan ve cepten yapılan ödemelerin yanı sıra Sağlık Bakanlığı'ndan ve belediyelerden ödeme alabilmektedir.

Acil bakım ve halk sağlığı hizmetleri Sağlık Bakanlığı tarafından organize ve finanse edilmektedir. Toplamda 28 bölgesel acil bakım merkezi (her ilde 1) bulunmaktadır olup, bazı bölge acil bakım merkezlerinin ilçelerde de şubeleri mevcuttur. Bulgaristan'da halk sağlığı ağı, Ulusal Radyobiyojeni ve Radyasyon Koruma Merkezi, Ulusal Bulasıcı Hastalıklar Merkezi, Ulusal Uyuşturucu Bağımlılığı Merkezi, Ulusal Sağlık Enformatiği Merkezi ve Ulusal Halk Sağlığı Koruma Merkezi'ni içermektedir.

Şekil 3

Bulgaristan Sağlık Sisteminin Organizasyonu

Kaynak: Avrupa Sağlık Sistemleri ve Politikaları Gözlemi

SAĞLIK HARCAMALARININ FİNANSMAN DAĞILIMI

Sağlık finansmanı kamusal-özel bir yapıya sahiptir ve sağlık hizmetleri, zorunlu sağlık sigortası katkıları, vergiler, cepten yapılan ödemeler, gönüllü sağlık sigortası primleri, kurumsal ödemeler, bağışlar ve dış finansman ile finanse edilmektedir. 1995 yılında gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYİH) payı olarak toplam sağlık giderleri % 5,3 iken, 2014 yılında toplam sağlık harcamaları (kamu ve özel) GSYİH'nın % 8,4'ü kadar gerçekleşmiştir. Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre Bulgaristan hükümeti 2014 yılı için ülkedeki toplam sağlık harcamalarının (4,1 milyar USD) % 56'sını yapmıştır (2,3 milyar USD). Geri kalan % 44'ü özel harcama olup, bunların % 97'si cepten ödeme şeklinde gerçekleşmiştir.

SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ

Bulgaristan'da zorunlu sağlık sigortası Sağlık Sigortası Kanunu ile düzenlenmekte, gönüllü sağlık sigortası ise isteğe bağlı olarak sigorta şirketleri ile imzalanan bireysel sağlık sigorta sözleşmeleri ile icra edilmektedir.

ZORUNLU SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ

Bulgaristan'da Ulusal Sağlık Sigorta Fonu, Sağlık Sigortası Kanunu gereklerine göre zorunlu sağlık sigortası primlerinden toplanan kaynakların yönetimini ve harcamasını gerçekleştiren kurumdur. Fon, merkez yönetim, bölgesel birimler ve bölgesel birimlerin alt birimlerinden oluşmaktadır. Denetim kurulu ve yönetici, kurumun yönetim organlarıdır.

Nitekim, bütçesi devlet bütçesinden ayrı olup, zorunlu sigorta primlerinin toplanması ve harcamasına ilişkin temel bir finansal plandır. Sağlık sigorta primi çalışanların gelirleri üzerinden alınmaktadır ve brüt ücretin % 8'i kadardır. Söz konusu oran % 4,8 ve % 3,2 olmak üzere işveren ve çalışan arasında paylaşılmaktadır. Özel sektörden yapılan sağlık sigorta prim ödemeleri Fon bütçesinin % 67'sini oluşturmaktadır. Bütçenin geri kalanı, kamu çalışanlarının, emekli olanların, çocukların ve işsizlerin sağlık sigortaları için devlet bütçesinden yapılan transferlerdir.

Sağlık Sigorta Fonu'nun gönüllü sigorta işlemleri yapması yasaktır. Zorunlu sağlık sigortası, sigortalılara belirli bir sağlık hizmeti paketine serbest erişimi garanti etmektedir. Fon ile Bulgaristan Hekimler Birliği tarafından her yıl kabul edilen Ulusal Çerçeve Sözleşme ile bahse konu sağlık hizmetlerinin türü, kapsamı ve hacmi belirlenmektedir. Söz konusu paket dahilinde vatandaşlara temel bazı hizmetler sunulmaktadır. Sağlık Sigorta Fonu'nun sözleşme imzaladığı herhangi bir yüklenici (hastane, klinik, sağlık merkezi vs.) sigortalılara zorunlu sağlık sigortası kapsamında hizmet sunabilmektedir.

Zorunlu sağlık sigortası çifte vatandaş olmayan bütün Bulgar vatandaşlarını, Bulgar vatandaşlığı ile birlikte başka ülkenin vatandaşı olup sürekliliği Bulgaristan'da ikamet edenleri, uzun vadeli veya süresiz ikamet izni olan yabancı veya vatansızları (Bulgaristan'ın taraf olduğu bir antlaşma başka bir düzenleme getiriyorsa), resmen müteci kabul edilenleri, kanunda belirlenmiş özel durumlarda ülkedeki üniversitelerde eğitim gören bazı yabancılar ve bunların haricinde, sosyal sigorta sistemlerinin koordinasyonuna ilişkin kurallara göre Bulgaristan mevzuatı uygulanan kişileri kapsamaktadır.

ÖZEL/ GÖNÜLLÜ SAĞLIK SİGORTASI SİSTEMİ

Bulgaristan'da özel sağlık sigortacılık sistemi de mevcuttur, fakat zorunlu olan ulusal sağlık sigortacılık sistemine sadece ek olarak uygulanabilmektedir. Gönüllü sağlık sigortası olarak da adlandırılan özel

sağlık sigortası değişik tıbbi yardım paketleri içermektedir. Bunların bazıları yurtdışında tedaviyi de kapsamaktadır. Bu paketler sigorta şirketleri tarafından rekabet koşulları içerisinde sunulmaktadır. Dolayısıyla paket türü, kapsamı, kalitesi ve fiyatı değişmektedir. Bulgaristan'daki özel sağlık sigortalıları (yerel olanlar) sadece devletin ödemediği hasta paylarının ödenmesini kapsayan sigortalardır. Bu itibarla, tamamlayıcı sigorta sistemi olarak çalışmaktadırlar. Yerel sigorta şirketleri, sadece acil durumlarda yurtdışındaki harcamaları kapsamaktadır. Rutin tedaviler ise ülke dışında gerçekleştiğinde sigorta şirketi tarafından karşılanmamaktadır. Diğer taraftan, uluslararası geçerliliği olan sigorta şirketleri ise bu kapsam dışında olup (worldwide, global benefits, axa gibi) bu sigortalılar tüm dünyadaki harcamaları kapsamaktadır.

Özel sağlık sigorta sisteminde verilen sağlık ve idari hizmetlerin, ulusal sağlık sistemine göre daha iyi ve hızlı olduğu öne sürülmektedir. Bu durum, ulusal sağlık sistemine yapılması gereken ödemelerin zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütünün verilerine göre Bulgaristan'da yapılan sağlık ile ilgili harcamalarının % 1'e varan bir kısmı (Türkiye ortalamasının çok çok altında) özel sağlık sigortası kapsamındadır. Mevcut kısıtlamalara rağmen bu piyasanın gelecek yıllarda büyümesi beklenmektedir, zira sektör büyük yatırım ilgisi çekmektedir. Aynı zamanda, devlet sağlık sigorta sisteminin teoride sunduğu tüm tedavileri pratikte sağlayamayacağı da göz önünde bulundurulursa, müşterilerin/hastaların daha kaliteli hizmet arayışı ile birlikte bu sektörde kolaylaştırılmaları gidileceği beklentisi yaratılmaktadır.

2012 yılında Bulgaristan Finansal Denetim Komisyonu, bu sektörde çalışmak isteyen firmalar için sermaye yeterlilik oranlarını yükseltmiştir ve bu şirketlere sigortacılık lisansı sahibi olmaları zorunluluğunu getirmiştir.

Baslica Özel Sigorta Şirketleri:

- Fihealth (<http://www.fihealth.bg/>)
- Bulstrad Zdrave (<http://www.bulstradlife.bg/>)
- Bulgaria Zdrave AD (<http://zadbg.bg/>)
- Weiss Medica (<http://weissmedica.bg/>)
- Vseotdainost AD
- Zdrave AD
- Zdravnoosiguritelten Institut AD (<http://www.zoibg.com/>)
- DZI AD (<https://www.dzi.bg/>)
- Generali Zakrila AD (<http://www.generali.bg/zakrila/>)
- Doverie AD (<http://www.doverie.bg/bg/home.php>)
- Mediko – 21 AD (<http://www.medico-21.net/bg/>)
- Bilgarski Zdravnoosiguritelten Fond EAD
- Nadejda AD (<http://zknadejda.bg/bg/>)
- Planeta AD (<http://www.zod-planeta.com/>)
- Euroins EAD (<https://www.euroins-zo.bg/>)
- Uniqa AD (<https://www.uniqa.bg/>)
- Tokuda EAD (<http://www.thi.bg/>)
- CKB Zdrave EAD
- Prime Health AD
- Dallbogg EAD (<https://dallbogg.com/bg/>)
- Zdravnoosiguritelten Fond Evropa AD
- Obshtinska Zdravnoosiguritelna Kasa AD (<http://ozok.bg/>)

ÜLKE DIŞINA ÇIKAN HASTALARIN YURT DIŞINDA TEDAVİ GÖRMEK İÇİN BAŞLICA SEBEPLERİ VE TEDAVİLERİNDE BULGARİSTAN'IN SAĞLADIĞI FİNANSMAN

Ülkenin AB üyesi olmasından dolayı tüm Bulgar vatandaşları istedikleri diğer AB ülkelerinde, rutin ve acil sağlık hizmetlerini, o ülkenin koşulları doğrultusunda alma hakkına sahiptir. Ancak daha üst bazı hizmetlerde (organ nakli, kök hücre tedavisi vb.) hastalar Bulgaristan Sağlık Bakanlığı tarafından anlaşılmalı olunan diğer ülkelere gönderilmekte ve bu sağlık hizmetinin ücreti Bulgar makamlarınca karşılanmaktadır.

Kanser, böbrek nakli, tüp bebek, diyabet gibi hastalıklar, Bulgarların tedavi amacıyla yurtdışına çıkmalarının başlıca sebepleridir.

Eğer bir kişinin hastalığını tedavide Bulgaristan'da yeterli araç, ekipman, yöntem ve uzman bulunmuyorsa, Bulgaristan Sağlık Bakanlığı bu kişinin yurt dışında göreceği tedavi masraflarını karşılamaktadır. Bakanlığa bağlı olan Yurtdışında Tedavi Komisyonu'nun her ayrı vaka/kişi için değerlendirme yapıp, bu kişinin tedavisini yurt dışında görmesine ilişkin karar alması durumunda Sağlık Bakanlığı bu kişinin tedavi masraflarını ödemektedir. Bulgaristan Sağlık Kanunu gereğince 18 yaşından küçük olanların yurtdışında tedavisi için finansman tedariki Çocuk Tedavi Fonu Merkezi tarafından yürütülmektedir. 18 yaş üzerinde olanlar için ise finansman süreci Yurtdışında Tedavi Komisyonu tarafından yönetilmektedir. Finansman sadece Bulgaristan'da uygulanmayan tedaviler için sağlanmaktadır. Prosedür gereği, Bakanlık tarafından masrafları karşılanan yurtdışında tedavi için mutlaka önceden Komisyondan onay alınmalıdır.

Yurtdışında tedavi finansmanı için başvuru prosedürü gereğince Yurtdışında Tedavi Komisyonu Başkanına dilekçe eşliğinde tedavi görecektir kişinin kimlik kartı fotokopisi ("aslı gibidir" şerhi ile), en fazla 6 ay önce doktor/tıp uzmanı tarafından verilmiş teşhis, tedavi, epikriz, görüş ve öneri evrakları, varsa yurtdışı hastanesinden tedavi teklifi vb. evraklar gönderilmektedir. Tüm gerekli evrakların listesi ve örnekleri Bulgaristan Sağlık Bakanlığı'nın web-sitesinde yer almaktadır. Başvuruda sunulan tüm evraklar aslı veya fotokopi şeklinde ("aslı gibidir" şerhi ile) Bulgarca ibraz edilmelidir. Yabancı dildeki evraklar Bulgarcaya çevrilmeli ve evraki veren ülkede bulunan Bulgar Büyükelçiliği/Başkonsolosluğu veya Bulgaristan Dışişleri Bakanlığı/Dışişleri Bakanlığı ile sözleşmesi olan yeminli tercüman tarafından onaylanması gerekmektedir.

SAĞLIK SİSTEMİNDE İNSAN VE FİZİKSEL KAYNAKLARI

ÜLKEDEKİ SAĞLIK ÇALIŞANLARI

2015 yılında doktorlar, diş hekimleri ve sağlık hizmet uzmanları toplam işgücünün % 3,7'sini oluşturmuştur. 2015 yılında ülke çapında 29 bin doktor, 7,5 bin diş hekimi, 31 bin hemşire ve 3,3 bin doğum hemşiresi çalışmaktadır. 10 bin kişiye düşen doktor sayısı 40,6, diş hekimi sayısı 10,5, hemşire sayısı 43,3 ve doğum hemşiresi sayısı 4,6'dır. Diğer ülkelere karşılaştırıldığında görececi olarak hekim ve diş hekimi sayısı yüksektir, ancak hemşirelerin görececi sayısı hala AB15, AB12 ve AB27 ortalamalarının altında kalmaktadır. Tıbbi uzmanların göçü ciddi bir sorun haline gelmiştir. Avrupa Komisyonu'nun 2016 Bulgaristan raporunda yer alan bilgilere göre Bulgaristan önümüzdeki dönemde sağlık sektöründe personel yetersizliği ile karşı karşıya kalacaktır, zira doktor sayısının AB ortalaması üzerinde olmasına rağmen ortalama doktor yaşı 51'dir. Hemşire sayısına göre Bulgaristan AB'de sondan bir önceki sıradadır. Ortalama hemşire yaşı 49'dur. Sağlık personelinin başlıca göç sebepleri diğer AB ülkelerinde verilen daha yüksek ücretler ve Bulgaristan'da kariyer imkanlarının nispeten kısıtlı

olmasıdır. Diğer önemli sorunlardan birinin de sağlık sektöründeki kısıtlı/zayıf finansman olduğu belirtilmektedir. Bulgaristan Hekimler Birliği'nin verilerine göre Bulgaristan'ı terk eden doktorlar tıp bölümlerini bitiren öğrencilerin %90'na tekabül etmektedir.

Bulgaristan Hekimler Birliği verilerine göre Bulgaristan'da 530'un üzerinde yabancı tıp doktoru çalışmaktadır. Milliyetlerine göre belli başlı gruplar şöyledir: Makedonyalı doktorlar 83, Hindistanlı doktorlar 60, Türk doktorlar 60, Rus doktorlar 59, Suriyeli doktorlar 35, Yunanistanlı doktorlar 34, Ukraynalı doktorlar 28 kişidir. Ülkede Bangladeş (3), Afganistan (6), Nijeriya (12) gibi ülkelere de hekimler çalışmaktadır.

Bulgaristan'da hekimlerin mesleklerini icra edebilmeleri için Bulgaristan Sağlık Kanunu gereklerine uymaları ve Bulgaristan Hekimler Birliği'ne üye olmaları gerekmektedir. Yurtdışında eğitimlerini almış olanların mesleki hak kazanmaları Mesleki Yeterlilikleri Tanıma Kanunu şartlarına uydıkları zaman mümkündür. Buna göre yabancı doktorların Bulgaristan'da mesleklerini icra edebilmeleri yurtdışında alınan diplomaların Bulgaristan Sağlık Bakanlığı tarafından geçmesine ve adayların dil sınavlarını başarıyla tamamlanmasına bağlıdır. Bu sistem, ülkede çalışan yabancı doktor sayısının bu denli düşük olmasını açıklamaktadır. AB üyesi olmayan ülke vatandaşları için bu kanun çerçevesinde mesleklerini Bulgaristan'da icra etmelerine ilişkin daha katı kural ve prosedürler uygulanmaktadır.

ÜLKEDE DEVLETTE AIT VE ÖZEL SERMAYELİ HASTANELER

Bulgaristan'da 31 Aralık 2015 tarihi itibarıyla hastanelerin toplam sayısı 322'dir. Bunların 214'ü kamu hastanesi, 108'i ise özel hastanedir. Bu 214 devlet hastanesinden 114'ü genel hastane, 67'si ihtisaslaşmış hastane, 12'si ise psikiyatri hastanesidir. Hastanelerin yanı sıra sağlık hizmeti veren diğer kuruluşlar 3,5 bin genel dispanser ile 3 bin özel tedavi dispanseri ve 631 tıp merkezidir.

2015 sonu itibarıyla Bulgaristan'da 100 bin kişiye 726 yatak düşmekte olup toplam yatak sayısı 52 bindir. Söz konusu yataklardan 49 bini hastanelerdedir. Hastane yataklarının % 21,2'si özel hastanelerdedir. Aktif ve yoğun tedavi yatak sayısı 39 bindir. Bulgaristan'daki nüfus başına akut yatak sayısının AB27 ortalamasının üstünde olduğu, ortalama kalış süresinin ise AB27 ve AB15 ortalamalarının biraz altında olduğu değerlendirilmektedir. Her iki gösterge de azalma eğilimi göstermektedir.

Tablo 1

Hastaneler**2015 Yılı Cirolarına Göre Bulgaristan'da En Büyük 30 Hastane**

Sıra No:	Hastane	Şehir	Ülke Kodu	Telefon	Web	Email	Ciro (2015)
1	UNIVERSITY MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT SAINTI GEORGI .	Plovdiv	+359	032 602839, 032 602866, 032 602211	http://www.unihosp.com	unihosp@unihosp.com	55 851 483 €
2	MBAL SVETA MARINA	Varna	+359	052 302875, 052 302868, 052 302855	http://www.sveta-marina.com	officeub@mail.bg	45 219 584 €
3	TOKUDA HOSPITAL SOFIA	Sofia	+359	02 4034320, 02 4034900, 02 4034000	http://www.tokudabolnica.bg	info@tokudabolnica.bg	43 458 001 €
4	UNIVERSITY MBAL AND EMERGENCY MEDICAL CARE N.I. PIROGOV	Sofia	+359	02 9154243, 02 9549640, 02 9154211	http://www.pirogov.bg	fsd@pirogov.bg	33 387 722 €
5	UNIVERSITY MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT ALEXANDROVSKA	Sofia	+359	089 8779642, 02 9230519	http://www.alexandrovska.com	svdbg@yahoo.com	23 244 299 €
6	UNIVERSITY MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT DR. GEORGI STRANSKI	Pleven	+359	064 886441, 087 9254500, 064 886100	http://www.umbalpleven.com/	accountstaff@umbalpin.com	22 767 076 €
7	COMPLEX ONCOLOGICAL CENTER - PLOVDIV	Plovdiv	+359	032 641523, 032 278726, 032 278749	http://www.onkoplov.com/	onkodis_plovdiv@abv.bg	18 855 687 €
8	UNIVERSITY MULTIPROFILE HOSPITAL SOFIAMED	Sofia	+359	089 9999733, 02 4650002, 02 4650000	http://www.hospitalsofiamed.bg	skirliova@bulpharma.bg	18 398 924 €
9	MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT NATIONAL CARDIOLOGY HOSPITAL	Sofia	+359	02 9211242, 02 9211211	http://www.hearthospital.bg/	unkb@hearthospital.bg	17 298 702 €
10	UNIVERSITY MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT ST. IVAN RILSKI	Sofia	+359	02 9526568, 02 9522018, 087 9885047	http://www.rilskicom/	rilski@rilski.com	17 247 041 €
11	MBAL ST. ANNA SOFIA UNIVERSITETSKA MNGOPROFLINA BOLNITSA ZA AKTIVNO LECHENIE PALMED	Sofia	+359	032 607349, 032 607300, 0700 31033	http://www.hospitalpalmed.bg/	lubka@sveta-anna.eu	17 209 191 €
12	MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT CENTRAL ONCO HOSPITAL	Plovdiv	+359	032 623308, 089 9915583, 032 644633	http://www.centralhospital.bg/	denkai@netguard.bg	16 007 181 €
13	UNITEVERISITY MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT TSARITSA YOANNA-ISUL	Plovdiv	+359	02 9432235, 02 9432302	http://www.isul.eu	schetovoditel@isul.eu	15 606 171 €
14	UMBAL SVETA EKATERINA	Sofia	+359	02 9159455, 02 9159444, 0700 12131	http://www.uhsek.com	estolanova@uhsek.com	15 091 097 €
15	MULTIPROFILE HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT SERDIKA	Sofia	+359	02 4889944, 02 4889999, 088 2157399	http://www.mbalserdika.com	info@mbalserdika.com	14 973 454 €
16	SPECIALIZED REHABILITATION HOSPITALS - NATIONAL COMPLEX	Sofia	+359	02 9887481, 02 9885905, 02 9874850	http://www.rehabilitation.bg	sbprnk@rehabilitation.bg	14 219 001 €

18	MBAL - PLOVDIV	Plovdiv	+359	032 963078, 032 905355, 087 8955090		mbalplovdiv@abv.bg	14 071 179 €
19	SPECIALIZED HOSPITAL FOR ACTIVE TREATMENT OF ONCOLOGY	Sofia	+359	02 8720654, 02 8076105, 02 9811831	http://www.sbaio.ncology.bg		13 857 375 €
20	UNIVERSITETSKA MNOGOPROFILNA BOLNITSA ZA AKTIVNO LECHENIE - BURGAS	Burgas	+359	056 810558, 056 810547	http://www.mbalb.urgas.com/	dirmbal@abv.bg	13 275 807 €
21	UNIVERSITETSKA MNOGOPROFILNA BOLNITSA ZA AKTIVNO LECHENIE-RUSE	Ruse	+359	082 834458, 082 887266, 087 8385055	http://www.mbal.rousse.bg	nadezhda.hadzhiyska@hospitalruse.org	13 081 951 €
22	UNIVERSITETSKA MNOGOPROFILNA BOLNITSA ZA AKTIVNO LECHENIE - KASPELA	Plovdiv	+359	032 645576, 032 645260, 032 645997	www.kaspela.com	kaspela@mail.bg	12 739 251 €
23	CITY CLINIC UNIVERSITY MULTI-PROFILE HOSPITAL FOR ACUTE CARE	Sofia	+359	02 9604918, 0700 13127	http://www.cityclinc.nic.bg/	office@cityclinc.bg	12 724 929 €
24	MBAL ST. ANNA-VARNA	Varna	+359	052 821263, 052 613772, 052 648257	http://www.svetlaanna-varna.com	fsosvetaanna@abv.bg	11 961 781 €
25	MBAL ZA ZHENSKO ZDRAVE - NADEZHDA	Sofia	+359	02 4417970, 088 7863239	http://nadezhda.bg/	mbaruteva@abv.bg	11 388 397 €
26	MBAL - PAZARDZHIK	Pazardzhik	+359	034 408606, 034 408672, 088 4814481		mbalpz@gmail.com	11 063 599 €
27	UMBAL - PROF. D-R STOYAN KIRKOVICH	Stara Zagora	+359	042 638224	www.mbal-kirkovich.org	offices@mbal-kirkovich.org	10 570 520 €
28	ONCOLOGY COMPLEX CENTER - BURGAS	Burgas	+359	056 866402, 056 866404, 056 866403	http://www.onkob.s.bg	onko_bs@abv.bg	10 006 854 €
29	MBAL TRAKIA	Stara Zagora	+359	042 988963, 042 988962, 042 988988	http://www.trakiahospital.com	contacts@trakiahospital.com	9 801 745 €
30	MBAL - HASKOVO	Haskovo	+359	088 2981344, 038 606710, 038 606700	http://www.mbalhaskovo.com/	mbal_haskovo@mail.bg	9 474 390 €

Kaynak: ICAP

Ülke genelindeki hastaneler tarafından sağlanması gereken Sağlık Bakanlığının bazı standartları bulunmaktadır ve bu standartlar yıllık olarak bakanlık yetkilileri tarafından kontrol edilmektedir. Ülkede geçerli olan ve sadece 2 hastanede (City clinic ve Achbadem) bulunan tek akreditasyon sistemi ise USA kökenli JCI akreditasyon sistemidir. Ülkede yer alan ulusal bir akreditasyon sistemi bulunmamaktadır.

ÜLKEDEKİ GÖRÜNTÜLEME MERKEZİ VE TEŞHİS LABORATUVARLARI

Ülkede yer alan temel görüntüleme hizmetleri gerek kalite gerekse sayı anlamında yeterli durumda olduğu değerlendirilmektedir. Özellikle son yıllarda kanser alanında hizmet veren radyoterapi cihazlarına yatırım artmış durumdadır. Her 100 bin kişi için 1 MR, 1 tomografi cihazı normal orandır, Bulgaristan'da bu oran 120 bin sayısı civarındadır.

Bulgaristan'da teşhis ve diğer tıbbi laboratuvarların sayısı 2015 yılından 1096 olarak gösterilmektedir. Söz konusu laboratuvar sayısı yeterli olarak değerlendirilmektedir. Bulgaristan'a dair sağlık raporlarında yer alan bilgilere göre ülkede bulunan laboratuvarların belli bir kısmı donanım bakımından eski ve yetersizdir. Örneğin üniversitelerde bulunan laboratuvarlar modern ekipmanlara sahip olmadıklarından öğretim görevileri araştırmadan ziyade daha fazla öğretime ağırlık vermektedir. Başka

bir örneğe göre de sağlık sektöründe kalifiye kadro eksikliği, modern laboratuvar ekipmanları eksikliği ve yetersiz finansmandan dolayı Bulgaristan kendi ve Avrupa mevzuatı gereğince yerine getirmesi gereken yükümlülükleri yerine getirmekte zorlanmaktadır. Kapsam ve çalışılan test konusunda da eksiklikler bulunmaktadır. Ülkede özellikle genetik test konusunda eksiklik olup bu testler genellikle diğer Avrupa ülkelerindeki laboratuvarlar tarafından yapılmaktadır. Diğer yandan, Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan Ulusal Enfeksiyöz ve Paraziter Hastalıklar Merkezi'nin sahip olduğu laboratuvarların iç piyasa için aşı, anti-serum ve kan ürünleri üretebildiği ifade edilmektedir.

SAĞLIK HİZMET SUNUMUNDA KULLANILAN EKİPMAN VE DONANIMIN TEMİNİ

Sağlık hizmeti sektöründe kullanılan ekipman ve donanım, ağırlıklı olarak ithalat üzere, yerli üretim ve ithalat ile temin edilmektedir.

2015 yılında medikal sektöründeki yerli işletmeler yaklaşık 100 milyon EURO civarında ciro kaydetmiştir.

Tablo 2

Tıbbi Ve Dişçilik İle İlgili Araç Ve Gereçlerin İmalatı

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İşletme sayısı	532	620	613	598	602	619	638	622
Ciro (Milyon EURO)	34,2	33,5	28,3	31,7	:	:	:	50,3
İstihdam	2 469	2 497	2 273	2 213	2 188	2 225	2 280	2 640

Kaynak: Eurostat

Tablo 3

İsınlama, Elektro Medikal Ve Elektro Terapi İle İlgili Cihazların İmalatı

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İşletme sayısı	23	12	6	5	8	8	10	:
Ciro (Milyon EURO)	18,3	:	:	:	40,5	46,7	50,1	:
İstihdam	251	103	125	:	249	287	323	:

Kaynak: Eurostat

Bulgaristan'ın sağlık hizmeti sektöründe kullanılan ekipman ve donanımının ithalatının toplam değeri 227 011 635 EURO olup, AB'den gerçekleşen ithalat 183 864 455 EURO, AB dışından olan ithalat 43 147 180 EURO'dur. Ürün grubu bazında son altı yıllık ithalat verileri aşağıda verilmektedir.

Tablo 4

AB dışından ithalat:

Ürün	GTİP	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Aliclar	252020	3 730 177	3 241 814	2 516 064	3 037 971	3 226 094	2 586 008
Yapışkan sarıgiller ve yapışkan tabakası olan diğer maddeler	300510	603 584	868 162	1 076 782	1 258 505	918 797	1 052 543
Tıpta, cerrahide, dişçilikte/veterinerlikte kullanılan diğer parmak, sarıgiller vs.	300590	1 777 670	3 738 033	3 259 225	2 541 447	2 542 454	2 406 532
Steril katgütler, benzeri steril dikiy malzemesi, hemostatlar	300610	277 700	328 978	555 867	538 504	592 417	510 894
Kan gruplarını/kan faktörlerinin tayinine mahsus reaktifler	300620	133 468	369 436	369 497	334 046	302 099	319 897
Radyografi muayeneleri için x ışınlarını geçirmeyen müstahzarlar	300630	3 337	6 365	18 726	31 429	784	301
Dişçi çimentoları, diğer diş dolgu maddeleri vs.	300640	456 923	500 493	610 698	739 545	654 727	570 078
İlk yardım cihazları ve kutuları	300650	107 710	56 212	159 763	72 425	96 241	83 789
Tip/veterinerlikte bedenin bölümünü yağlayıcı/tıbbi aletleri bileşiminde kullanılanlar	300670	27 244	30 041	61 867	31 568	33 849	51 744
Ostomi kullanımlara mahsus olduğu tanımlanabilen aletler	300691	:	:	4 455	1 484	1 511	2 073
Eczacılık ürünleri dokümanları	300692	:	:	:	:	:	:
Model yapmaya mahsus parçalar, dişçi mumu vb. müstahzarlar	3407	482 351	132 179	69 172	76 261	106 279	137 477
X ışınları için filmler (rulo halinde- boş)	370110	4 806	32 152	17 276	32 214	31 692	30 327
X ışınları için filmler (rulo halinde- boş)	370210	:	:	:	289	:	:
Cerrahide kullanılan eldiven (sertleştirilmemiş vulkanize kaçuk)	401511	620 241	809 300	378 797	251 654	397 913	476 057
Sertleştirilmiş kaçuk vb. Etya	401700	28 894	21 674	16 751	25 479	7 280	24 313
Numaralı gözlük camları	701510	9 683	7 615	56 105	6 869	613	3 891
Güneş gözlüğü camları	701590	431	3 259	8 303	6 580	2 268	8 070
Tıbbi, cerrahi/labovatuvar sterilizatörleri	841920	346 872	624 920	1 052 259	519 465	581 668	370 414
Sakat ve hasta taşıtıcı: kendinden hareketli olmayan	871310	202 979	397 105	704 377	599 182	885 137	857 338
Plastikten gözlük çerçeveleri	900311	30 857	14 800	74 063	127 910	146 089	125 861
Diğer maddelerden gözlük çerçeveleri	900319	255 582	159 704	234 825	272 305	333 109	390 793
Gözlük çerçeveleri ve güneş gözlüğü aksamı, parçaları	900390	2 827	4 231	16 208	16 728	12 109	6 196
Güneş gözlükleri	900410	288 238	171 600	270 987	384 185	551 441	418 869
Diğer gözlükler	900490	310 683	265 870	264 055	400 420	631 058	609 504
Tıpta, cerrahide, dişçilikte, ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar (sindirgeci cihazları, diğer elektromedikal cihazlar ve göz testine mahsus cihazlar dahil)	9018	14 490 206	16 146 081	15 596 266	19 622 378	21 716 627	21 097 950
Mekanoterapi cihazları; masaj cihazları; psikotekni cihazları; ozonoterapi, aeroterapi, suni teneffüs veya diğer terapik teneffüs cihazları	9019	1 959 180	1 878 713	1 588 576	1 399 063	1 840 207	1 751 641
Diğer teneffüs cihazları ve gaz maskeleri (mekanik parçaları ve deşirilebilen filtreleri olmayan koruyucu maskeler hariç)	9020	113 417	227 088	138 268	144 038	229 471	262 373
Ortopedik cihazlar (koluk değnekleri, cerrahi kısıyalar ve fitik bağları dahil); cebriler, gutyerler ve kırıklara mahsus diğer cihazlar; protez organlar; sağırın işitmesini kolaylaştırmaya mahsus cihazlar ve vücut kusur veya noksanlığı gidermek amacıyla üstte veya elde taşınan veya vücudun içine yerleştirilen cihazlar	9021	4 108 951	3 236 587	3 469 280	4 603 370	4 451 578	6 222 594
İşinli, aıra, beta veya gama işinli cihazlar (tıbbi, cerrahi, dişçilik , veya veterinerlik amaçlı kullanımlar için olsun olmasın) (radyografi, veya radyoterapi cihazları dahil), X -ışınli tüpler ve diğer X -ışinli , jeneratörler, yüksek gerilim jeneratörleri, kontrol panoları ve masaları, ekranlar, muayene veya tedavi masaları, kolttıklar ve benzerleri:	9022	586 035	680 996	1 404 073	1 185 553	839 111	1 490 356
Tıpta, cerrahide, diş hekimliğinde ve veterinerlikte kullanılan, mobilyalar (ameliyat masaları, muayene masaları, kliniklerde , kullanılmaya mahsus mekanik tertibatlı karjolarlar, dişçi kolttıkları), dondurma, yüksektenme ve yatırma tertibatlı berber kolttıkları ve , benzeri kolttıklar; bu eşyaların aksamı ve parçaları:	9402	827 636	895 748	1 269 277	968 426	1 286 008	1 279 297
Toplam		31 785 682	34 849 156	35 261 862	39 219 293	42 418 631	43 147 180

Kaynak: Eurostat

Tablo 5

AB'den ithalat:

Ürün	GTİP	Yıllar									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015				
Alçıklar	252020	671 297	601 528	929 511	670 744	742 155	751 652				
Yapışkan sarılgar ve yapışkan tabakası olan diğer maddeler	300510	2 135 154	2 595 617	1 872 032	1 782 732	2 210 210	2 080 426				
Tipa, cerrahide, dişçilikte/veterinerlikte kullanılan diğer pamuk, sarılgar vs.	300590	5 412 430	7 450 825	7 501 464	3 068 066	3 356 314	6 069 888				
Steril kağıutler ,benzeri steril dikiş matzemesi, hemostatlar	300610	3 181 712	3 348 687	3 688 538	2 842 774	2 575 608	2 370 115				
Kan gruplarını/kan faktörlerinin tayinine mahsus reaktifler	300620	125 083	135 718	211 603	232 787	616 111	439 336				
Raduyografi muayeneleri için x ışınlarını geçirmeyen müstahzarlar	300630	2 258 616	2 085 718	2 311 974	3 906 692	3 158 474	3 487 843				
Dişçi çimentoları, diğer diş dolgu maddeleri vs.	300640	2 163 702	2 501 990	2 823 320	2 578 630	2 428 329	2 795 270				
İlk yardım çantaları ve kutuları	300650	29 193	24 925	43 075	38 238	44 962	54 343				
Tipi/veterinerlikte bedenin bolunumunu yağlayıcı/tıbbi aletleri bileştirmede kullanılan jeller	300670	152 632	128 598	325 358	301 117	1 430 277	9 544 226				
Ostomi kullanımlara mahsus olduğu tanımlanabilen aletler	300691	114 737	159 962	203 789	283 270	1 328 844	2 079 644				
Eczacılık ürünleri doküntleri	300692	:	16	2 080 965	:	3 258	:				
Model yapmaya mahsus parlar, dişçi mumu vb. müstahzarlar	3407	360 165	520 558	510 591	423 959	479 269	517 314				
X ışınları için filmler-boş	370110	879 065	1 001 406	1 063 074	766 066	768 972	613 794				
X ışınları için filmler (rulo halinde: boş)	370210	104 858	74 872	71 622	63 854	60 773	45 898				
Cerrahide kullanılan eldiven (sertleştirilmemiş vulkanize kaucuk)	401511	446 574	582 154	831 966	806 751	918 496	888 261				
Sertleştirilmiş kaucuk vb. Eya	401700	92 439	129 633	105 974	78 844	52 075	107 559				
Numaralı gözlük camları	701510	9 472	10 286	353 657	489 808	733 715	953 453				
Güneş gözlüğü camları	701590	35 243	80 812	22 073	50 835	49 052	31 267				
Tıbbi, cerrahi/abduktuar sterilizatörleri	841920	730 777	826 972	753 591	1 152 205	1 049 321	1 652 763				
Sakat ve hasta taşıtları: kendinden hareketli olmayan	871310	354 503	251 889	230 391	150 010	129 106	126 460				
Plastikten gözlük çerçeveleri	900311	766 578	1 013 518	981 577	919 054	1 358 227	1 805 664				
Diğer maddelerden gözlük çerçeveleri	900319	801 593	882 689	1 496 007	1 471 501	1 331 515	1 040 894				
Gözlük çerçeveleri ve güneş gözlüğü aksamı, parçaları	900390	43 552	34 499	33 786	259 063	150 195	232 971				
Güneş gözlükleri	900410	3 138 726	3 537 765	3 730 416	4 895 428	6 491 400	6 536 395				
Diğer gözlükler	900490	818 196	1 328 614	1 197 595	1 376 761	1 551 464	4 163 599				
Tipia, cerrahide, dişçilikte, ve veterinerlikte kullanılan alet ve cihazlar (sintigrafî cihazları, diğer elektromedikal cihazlar ve göz testine mahsus cihazlar dahil)	9018	40 311 876	35 669 267	42 995 090	51 909 518	56 368 517	60 102 160				
Mekanoterapi cihazları; masaj cihazları; psikotekni cihazları; ozoterapi, aoterapi, suni teneffüs veya diğer terapik teneffüs cihazları	9019	2 280 531	7 888 734	2 749 668	3 130 420	4 167 654	5 314 351				
Diğer teneffüs cihazları ve gaz maskeleri (mekanik parçaları ve değiştirilebilen filtreleri olmayan koruyucu maskeler hariç)	9020	355 819	417 260	1 022 890	1 305 771	819 891	722 295				
Ortopedik cihazlar (koftuk değnekleri, cerrahi kışaklar ve fitik bağları dahil); cebirler, gutyerler ve kırıklara mahsus diğer cihazlar; protez organlar; sağrıların işitmesini kolaylaştırma mahsus cihazlar ve vücut kusur veya noksanlığını gidermek amacıyla üstte veya elde taşınan veya vücudun içine yerleştirilen cihazlar	9021	16 013 521	20 395 235	17 846 016	24 319 317	23 987 213	27 008 290				
İşinil, alfa, beta veya gama ışınli cihazlar (tıbbi, cerrahi, dişçilik , veya veterinerlik amaçlı kullanımlar için olsun olmasın) (raduyografi, veya raduyoterapi cihazları dahil), X -ışınli tüpler ve diğer X -ışınli , jeneratörler, yüksek gerilim jeneratörleri, kontrol panoları ve masaları, ekranlar , muayene veya tedavi masaları, koftuklar ve benzerleri:	9022	7 094 267	9 814 048	22 535 545	28 225 833	19 737 131	39 178 005				
Tipia, cerrahide, diş hekimliğinde ve veterinerlikte kullanılan , mobilizatör (amelizatör) masaları, muayene masaları, kliniklerde , kullanılmaya mahsus mekanik tertibatlı karıyolar, dişçi koftukları), dondurme, yüksekten ve yaturna tertibatlı berber koftukları ve , benzerli koftuklar; bu eşyaların aksamı ve parçaları:	9402	1 667 779	2 204 530	2 584 185	2 525 463	2 552 319	3 150 319				
Toplam		92 550 090	105 698 325	123 107 343	140 025 511	140 650 847	183 864 455				

Kaynak: Eurostat

BULGARISTAN'DA SAĞLIK/ TIP EĞİTİMİ

Bulgaristan'da tıp dalında eğitim veren toplam 5 üniversite ve 1 kolej bulunmaktadır. Bunların hepsi devlet üniversitesidir. Bulgaristan eğitim sistemine göre tıp üniversiteleri ayrıdır ve bunlarda sadece tıp üzerine eğitim verilmektedir. Bahsi geçen üniversiteler Sofya Tıp Üniversitesi (Sofya), Varna Tıp Üniversitesi (Varna), Eski Zağra Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi (Stara Zagora), Filibe Tıp Üniversitesi (Plovdiv), Plevne Tıp Üniversitesi (Pleven) ve Prof. Dr. Asen Zlatarov Üniversitesi'ne bağlı Tıp Kolejidir. Üniversitelerde tıp, dış hekimliği ve eczacılık fakülteleri bulunmakta ve bu bölümlerde ders verilmektedir. Söz konusu fakülteler dışında yine üniversite çatısı altında yer alan kolejlerde ise, hemşire, tıbbi laborant, fizik tedavi ve rehabilitasyon uzmanlığı, eczacı kalfası, dış teknisyeni, masör, radyoloji teknisyeni ve sosyal çalışmacı bölümlerinde ders verilmektedir.

SOFYA TIP ÜNİVERSİTESİ

Sofya Tıp Üniversitesi 1917 yılında kurulmuştur. Bulgaristan'ın en büyük tıp üniversitelerden birisidir. Sofya Tıp Üniversitesi'nin 4 fakültesi, 3 koleji ve 15 hastanesi bulunmaktadır. Sofya Tıp Üniversitesi bölümlerinde eğitim dili Bulgarca ve İngilizce'dir. Sofya Tıp Üniversitesi öğrencileri Aleksandrovska, St. Ekaterina, Tsaritsa Yoanna, Mayçin Dom üniversite hastanelerinde eğitim almaktadır. Üniversite, dünya standartları seviyesinde eğitim veren ulusal eğitim, araştırma ve sağlık kurumu konumundadır. Sofya Tıp Üniversitesi'nin partneri olan üniversiteler arasında Türkiye'den Hacettepe Üniversitesi ve Ege Üniversitesi bulunmaktadır.

VARNA TIP ÜNİVERSİTESİ

1960 yılında Varna Üniversitesi Tıp Fakültesi olarak kurulmuştur. 1972 yılında Varna Tıp Akademisi olmuştur. 1995 yılında Varna Tıp Üniversitesi adını almıştır. 2006 yılından bu yana diplomaları Avrupa Birliği'nde geçerlidir. Dış Hekimliği Fakültesi'nin ilk öğrencileri, 2006-2007 öğretim yılında eğitimlerine başlamıştır. Varna Tıp Üniversitesi'nin dört fakültesi ve bir koleji vardır - Tıp Fakültesi, Dış Hekimliği Fakültesi, Halk Sağlığı Fakültesi, Eczacılık Fakültesi ve Medical College. Eğitim dilleri Bulgarca ve İngilizce'dir. Varna Tıp Üniversitesi'nin anlaşmaları olduğu üniversiteler arasında Türkiye'den Ankara Gazi Üniversitesi, Edirne Trakya Üniversitesi ve Bursa Uludağ Üniversitesi bulunmaktadır.

FİLİBE (PLOVDIV) TIP ÜNİVERSİTESİ

Plovdiv Üniversitesi Tıp Fakültesi olarak 1945 yılında kurulmuştur. 1972 yılında Plovdiv Tıp Akademisi adını almıştır. 1974 Dış Hekimliği Fakültesi kurulmuştur. 1997 tarihinde Plovdiv Tıp Üniversitesi olmuştur. Plovdiv Tıp Üniversitesi'nin 4 fakültesi ve 1 koleji bulunmaktadır - Tıp Fakültesi, Dış Hekimliği Fakültesi, Eczacılık Fakültesi, Halk Sağlığı Fakültesi, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Fakültesi ve Tıp Koleji. Eğitim dilleri Bulgarca ve İngilizce'dir. Avrupa Tıp Okulları Birliği üyesi olan Plovdiv Tıp Üniversitesi her türlü uluslararası bilim araştırmaları, eğitim proje ve programları, öğretim görevlisi ve öğrenci değişimi projelerine katılma imkânına sahiptir.

PLEVNE (PLEVEN) TIP ÜNİVERSİTESİ

Pleven Tıp Üniversitesi Bulgaristan'da beş tıp üniversitelerinden birisidir. Pleven Tıp Üniversitesi 1974 yılında kurulmuştur. Pleven Tıp Üniversitesi öğrencilerine 1000'den fazla yataklı hastanesinde eğitim vermektedir. Pleven Tıp Üniversitesi'nin 3 fakültesi ve 1 koleji bulunmaktadır - Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi ve Medical College. Eğitim dilleri Bulgarca ve İngilizce'dir.

ESKİ ZAĞRA (STARA ZAGORA) TRAKYA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ

Stara Zagora Trakya Üniversitesi bağımsız olarak Eski Zağra'da faaliyet göstermektedir. 17 Temmuz 1995'te faaliyete başlamıştır. Tıp Fakültesi'nde Tıp, Sağlık Hizmetleri ve Sosyal Faaliyetler bölümlerinde eğitim verilmektedir. Üniversite, Tıp Fakültesinin yanı sıra bünyesinde Hasköv (Haskovo) Tıp Koleji,

Sliven Tıp Koleji ve Stara Zagora Tıp Koleji'ni barındırmaktadır. Stara Zagora Trakya Üniversitesi'nin anlaşmalı olduğu üniversiteler arasında Türkiye'den Edirne - Trakya Üniversitesi, Bursa - Uludağ Üniversitesi ve Ankara - Ankara Üniversitesi bulunmaktadır. Bunların dışında, Stara Zagora Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi ve İsanbul Üniversitesi arasında 07.10.2013 tarihinde karşılıklı işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma kapsamında Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencileri staj için Türkiye'ye, İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin ise pratik için Bulgaristan'a gelmeleri öngörülmektedir.

BULGARİSTAN'DA TÜRK SAĞLIK YATIRIMLARI

Bulgaristan hastane sektöründeki tek büyük yabancı yatırımı 2006 yılında Japon Tokushukay Medical Corporation şirketi gerçekleştirmiştir. Bu yatırım, Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da Tokuda isimli hastanedir. 2015 yılı itibariyle Tokuda Hastanesi'nin toplam yatırım maliyeti 220 Milyon EURO'ya ulaşmıştır. Tıbbın tüm alanlarında hizmet veren ve tam teşekküllü bir hastane olarak faaliyette bulunan Tokuda'da Kardiyoloji ve KVC, Onkoloji, Kadın Hastalıkları ve Doğum, Çocuk Sağlığı Hastalıkları, Ortopedi, Kulak Burun ve Boğaz Hastalıkları, Dahiliye ve Radyoloji gibi branşlar yer almıştır. Ayrıca hastaneye bağlı olarak ilk yardım, hospis ve hasta yakınları için otel kısmı da açılmıştır. Hastane 37 klinik, 70 muayene ofisi ve 600 yatak ile faaliyette bulunmuştur. 2016 yılında Tokuda Hastanesi, Acbadem tarafından satın alınarak bir başka özel hastane olan City Clinic ile Acbadem City Clinic adı altında birleşmiştir. **Bu şekilde Acbadem grubu Bulgaristan sağlık sektörünün en büyük özel yatırımcısı olmuştur.** Tokuda Hastanesi 2015 yılında gelir bakımından Bulgaristan'ın en büyük özel hastanesi konumundadır. Bütün hastaneler arasında 3. yerdedir. City Clinic ise özel hastaneler arasında 6. sırada toplamda 23. sıradadır. Bu satın alma ile birlikte Acbadem sektörün yeni devi haline gelmiş, zira yeni grubun gelirleri ülkenin en büyük hastanesi olan Filibe (Plovdiv) Sveti Georgi Devlet Hastanesi'nin gelirlerini aşmıştır.

Eczacıbaşı-Monrol: 2012 yılı başında Monrol Bulgaria firmasının oluşturulması sonrasında Nisan 2012'de Lyulin belediye sınırları içerisindeki Bansko yolu üzerinde 5.500 m2 arsa satın alınması ile Bulgaristan Radyofarmasötik Üretim Tesisi projesi başlamıştır. Bu tesiste kanser teşhisinde kullanılan Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) cihazlarının çalışabilmesi için gerekli olan bir görüntüleme ilacı olan MON-FDG ürünü üretilerek Bulgaristan'da bu alandaki ilk tesis olmuştur.

First Dialysis Services Bulgaria EAD: Filibe ve Montana şehirlerinde diyaliz merkezi işletmektedir.

Bulgaristan'da **Güven Hastanesi'nin** temsilciliği bulunmaktadır.

BULGARİSTAN İLAÇ SEKTÖRÜ

İLAÇ REJİMİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Bulgaristan'da ilaç politikası, Tıpta İlaçlar ve Eczaneler Kanunu ve bu kanuna ilişkin kabul edilen diğer düzenlemeler ile birlikte, Bulgaristan Sağlık Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren İlaçlar Ajanısı tarafından yürütülmektedir.

İlaçlar Ajanısı imalat, kullanım izni, perakende ve toptan ilaç ticareti, ithalat/ihracat, kalite kontrol denetimi, klinik denemeler, ilaç tanıtımı konularında düzenlemeler yapan ve düzenlemeleri icra eden

yetkili kamu kuruluşu olup, ilaç rejimi ile ilgili mevzuat ve düzenlemelere aşağıdaki linkten ulaşabilmektedir.

http://en.bda.bg/index.php?option=com_content&view=category&id=4&Itemid=6

Fiyatlandırma, vergi, ithalat, ihracat, gümrük rejimleri vs. gibi konularda yapılan idari denetimler yerli ve yabancı üreticiler için aynıdır.

Bulgaristan'da ilaç üretimi ve ticareti için ilaçlar Ajans'ndan izin alınması gerekmektedir. Bulgaristan'a ilaç ithalatı, Tıpta ilaçlar ve Eczaneler Kanunu çerçevesinde izin almış ilaç üreticisi veya toptan satıcısı tarafından yapılabilmektedir. ihracat ile ilgili bir kısıtlama bulunmamakla birlikte, toptan ilaç satıcısı veya üretici olmak gerekmektedir.

Tıpta ilaçlar ve Eczaneler Kanuna göre, ilaç ithalatı, dış ticaret mevzuatına uygun olarak ve ilaçlar Ajans'ın yazılı onayı ile gerçekleştirilmektedir. İlaç ithalat beyannamesi ilaçlar Ajansı tarafından, Bulgaristan mevzuatınca ilaç üretim ve ticaret hakkı kazanmış üretici veya satıcı firmalara verilmektedir. Sadece ülke için kullanılması izin verilen ürünlerin ithalatı yapılabilmektedir.

İlaç sektörüne yatırım yapacak şirketlerin göz önünde bulundurmaları gereken hususlar bu tür yatırımın önemli miktarda yatırım kaynağı gerektirdiğidir, zira yatırım yapan şirketlerin, gerekli araştırma ve üretim kapasitesinin yanı sıra ürettiği ilaçların dağıtımını için de distribütör ağı geliştirmesi gerekecektir. Aynı zamanda yeni bir ilaç ürününün geliştirilmesi her zaman özel kaynak/malzeme ve entelektüel sermaye gerektirmektedir. Diğer yandan, Bulgaristan üreticilere iyi ihracat potansiyeli sunmaktadır, çünkü AB kalite ve güvenlik şartlarına uyulmakla birlikte üretim maliyetleri diğer AB ülkelerine göre daha düşüktür.

Fiyatlandırma konusunda, Sağlık Bakanlığı, Fiyatlandırma Komisyonu teklifi üzerine serbest satışa sunulacak ilaçların (reçetesiz satılan ilaçlar) fiyatlarını kayıt altına almaktadır. Reçete ile alınan ilaçların perakende satışlarında, yine Fiyatlandırma Komisyonu teklifi üzerine Sağlık Bakanı tarafından tavan fiyatlar belirlenmektedir. İlaçlara KDV getirilmesi yerel üretimi olan ilaçların fiyatlarında artışa sebep olmuştur. Uzmanların görüşlerine göre bu durum Bulgar ilaçlarının % 12-20 arasında pahallanmasına yol açmıştır.

Kullanımına izin verilmiş ilaç ürünlerine KDV uygulanması, tedavi ve sağlık kurumlarının gelirlerinde artışa ve tedavi masraflarının yükselmesine sebep olmuştur. Tedavi kurumlarında ve genel ilaç tedarikinde finansal ağırlık devlet bütçesi tarafından karşılanırken, serbest satışta olan ilaçlarda tamamen tüketici cebinden karşılanmaktadır. Bunun sonucunda ülkedeki tüketim daralmaktadır.

İLAÇ SEKTÖRÜNÜN TOPLAM BÜYÜKLÜĞÜ VE TEDAVİ EDİCİ İLAÇ GRUBUNUN YERİ

2016 yılın toplam eczane ve ihale satışı 2 778 804 402 BGN'dir (1 420 780 130 EURO) ve 272 907 313 kutudur.

Tablo 6

Reçeteli (Rx) ve reçetesiz (OTC) ilaç satışları

Açıklama	Kutu Sayısı	Satış (Leva)
TOPLAM	272 907 313	2 778 804 402
Reçetesiz – OTC	85 470 002	435 234 400
Reçeteli – RX	187 437 311	2 343 570 003
Hastane		
TOPLAM	45 784 851	502 307 270
Reçetesiz – OTC	1 477 365	4 869 464
Reçeteli – RX	44 307 486	497 437 806
Eczane		
TOPLAM	227 122 462	2 276 497 132
Reçetesiz – OTC	83 992 637	430 364 935
Reçeteli – RX	143 129 825	1 846 132 197

Ülkede 45 lisanslı ilaç üreticisi bulunmaktadır. Başlıca üreticilerin bilgileri Tablo 10'da verilmektedir. Sektördeki en büyük yatırımcı olan Actavis grubunun yatırımı yabancıdır. Actavis, dünya ilaç üretimi liderlerinden Teva Pharmaceutical Industries Ltd. (NYSE: TEVA) şirketine aitir ve Bulgaristan'da Dupnitsa ve Troyan'da üretim birimleri bulunmaktadır. Bulgaristan ilaç piyasasında ürünleri en çok satılan üçüncü üreticidir (Novartis ve Roche'tan sonra).

Tablo 7

En Büyük 5 Üretici Firma

Açıklama	Kutu Sayısı	Satış (Leva)
TOPLAM	272 907 313	2 778 804 402
Novartis	12 783 391	213 836 820
Roche	872 774	164 420 254
Actavis	33 972 246	154 278 847
Sanofi-Aventis	10 860 335	135 620 616
Glaxosmithkline	7 588 857	125 124 275

İlaç sektöründe Düzce merkezli Nobelfarma İlaç Sanayii ve Ticaret A.Ş.'nin Bulgaristan uzantısı Nobel-Pharma Bulgaria, Anzibel, Re Comfort, Omeprazid, Tylol Hot, Co-Irbesan, Fungofin, Kandizol, Ambrex, Bio Balance, Desybel vs. markalı ilaçları ile Bulgaristan ilaç piyasasında yer edinmiştir.

TEDAVİLERDE TEMİN EDİLMEKTE ZORLUK YAŞANAN İLAÇLAR

Reeksport amaçlı ilgiye maruz kalan ilaçlar, sıklıkla piyasada bulunmamakta veya gayet yetersiz miktarlarda satılmaktadır. Bunlar genellikle ülkelere göre fiyatlarında büyük farklılıklar olan pahalı ilaçlardır. Hastalara, ilaç açığı nedeniyle gerekli tedavi uygulanamamaktadır.

Devlet tarafından kısmen bedeli karşılanan ilaçlarda hastaya düşen payın büyük olması ve AB ülkeleri arasında ilaçlarda en yüksek KDV oranının uygulanması devletin ilaç temini noktasındaki etkinliğini azaltmaktadır. Referanslı fiyatlandırma modeli fiyatları düşürmekte ve birçok üreticiyi Bulgaristan piyasasından çekilmeye zorlamaktadır.

Bu nedenlerle Bulgaristan piyasasında pahalı kanser, epilepsi, diyabet, romatoid artrit gibi hastalıkların tedavisinde kullanılan ilaçlarının temininde kronik olarak sıkıntılar yaşanmaktadır. Spiriva, Exforge, Pradaxa, Eliquis, Actrapid ise eczaneler tarafından özel olarak zikredilen tedariginde kronik sıkıntılar yaşanan ilaçlardır.

Tablo 8

Ülkede İlaç Sektöründe İhale Ve Serbest Pazar Oranı

Açıklama	Kutu Sayısı	Satış (Leva)
TOPLAM	272 907 313	2 778 804 402
İhale Pazarı	45 784 851	502 307 270
Eczane Pazarı	227 122 462	2 276 497 132

Tablo 9

Jenerik ve orijinal ilaçların ülke pazarındaki oranı

Açıklama	Satış (Leva)			Kutu Sayısı		
	Toplam	İhale	Eczane	Toplam	İhale	Eczane
Orijinal	1 484 450 684	360 756 511	1 123 694 172	60 952 746	5 210 234	55 742 512
Jenerik	1 294 353 719	141 550 759	1 152 802 960	211 954 567	40 574 617	171 379 950

Tablo 10

İlaç Üreticileri**2015 Yılı Cirolarına Göre Bulgaristan'da En Büyük İlaç Üreticileri**

Sıra No:	Şirket	Şehir	Ülke Kodu	Telefon	Web	Email	Ciro (2015)
1	BALKANPHARMA DUPNITSA	Dupnitsa	+359	0701 58296, 02 9321861, 0701 58477	http://www.actavis.bg	dupoperations@actavis.bg	154 054 607 €
2	SOPHARMA	Sofia	+359	02 8134200, 02 8134328, 02 8134 895	http://www.sopharma.bg	dkoleva@sopharm a.bg	95 224 699 €
3	BALKANPHARMA TROYAN	Troyan	+359	0670 68112, 0670 68117, 0670 68120	http://www.actavis.bg/	trooperations@actavis.bg	24 345 544 €
4	BALKANPHARMA- RAZGRAD	Razgrad	+359	084 613301, 02 8186956	http://www.antibiotic.bg	dpapazov@antibiot ic.bg	19 100 693 €
5	BUL BIO - NCIPD TCHAIKAPHARMA HIGH QUALITY MEDICINES	Sofia	+359	02 9447996, 02 8466186, 02 9446191	http://www.bulbio.com	bulbio@bulbio.com	15 919 716 €
6	UNIPHARM	Sofia	+359	02 9603634, 02 9625454, 02 9603659	http://www.tchaikaphar ma.com	e.chilingirova@uni pharm.bg	15 359 631 €
7	UNIPHARM	Sofia	+359	02 9700310	http://www.unipharm.bg		10 062 095 €
8	MEDICA	Sofia	+359	02 4923325, 0746 34296, 02 9600341	http://www.medica.bg		8 875 942 €
9	GE PHARMACEUTICALS	Botevgrad	+359	0723 62613, 0723 66794, 088 8030001	http://www.ge-ph.com	n.ivanova@ge-ph.com	6 803 372 €
10	MCPHARMA	Sofia	+359	087 9436359, 02 8189933		veseladr@abv.bg	5 721 564 €
11	ADIPHARM	Sofia	+359	02 8602018, 088 5334226, 02 8602000	http://www.adipharm.com	office@adipharm.com	5 405 972 €
12	VETPROM	Radomir	+359	0777 82229, 0777 82493, 088 7556660	http://www.vetprom.bg	office@vetprom.bg	4 721 083 €
13	CHEMAX PHARMA Ltd.	Sofia	+359	088 5032726, 02 9556298, 02 8563143	http://www.chemaxphar ma.com	chemax@abv.bg	4 312 911 €
14	BIOPHARM- ENGINEERING	Silven	+359	044 616060, 044616067, 044 662589	http://www.biopharm-bg.com/	biopharm_bg@abv .bg	2 709 380 €
15	PHARMA	Dupnitsa	+359	0701 50286, 088 7391986	http://www.pharmadup nitsa-bg.com	pharmaad@gmail.com	1 511 463 €
16	VETA PHARMA	Veliko Tarnovo	+359	062 627822, 088 9316013, 088 5910808	http://veta-pharma.com/	aptechnovt@abv.bg	1 054 188 €
17	PHARMACEUTICAL PLANTS MILVE	Sofia	+359	02 8624151, 02 8624212, 02 8624064	http://www.milve.bg	office@milve.bg	641 413 €

Kaynak: ICAP

Tablo 11

Tıbbi Cihaz/Ekipman**2015 Yılı Cirolarına Göre Bulgaristan'da En Büyük Tıbbi Cihaz/Ekipman Yatırımcıları**

Sıra No:	Şirket	Şehir	Ülke Kodu	Telefon	Web	Email	Ciro (2015)
1	BTL INDUSTRIES	Sofia	+359	032 622252, 032 624440, 088 8523416	http://www.btlnet.com	accountancy@btl.bg	39 608 503 €
2	SCHOELLY - OPTIX	Panagyurishite	+359	0357 60105, 0357 60107, 0357 60101	http://www.schoelly-optix.com/	d.ratenekov@schoelly-optix.com	12 755 619 €
3	CENTILLION	Sofia	+359	02 4398880, 088 8455702, 02 4398881	http://www.centillion.eu	centillion@centillion.eu	8 221 743 €
4	LEONARDO	Sofia	+359	088 8505003, 052 699111, 02 9891177	http://www.leonardo.bg/	info@leonardo.bg	4 500 118 €
5	ETROPAL	Etropole	+359	0720 67008	http://www.etropal.eu/	office@etropal.eu	3 779 935 €
6	MOMINA KREPOST	Veliko Tarnovo	+359	062 621504, 062 621928	http://www.mkrep.post-bg.com	mail@mkrepost-bg.com	2 131 904 €
7	CROWN	Plovdiv	+359	088 7213181		gpoptolev@mbox.is-bg.net	1 750 330 €
8	NIP1 - M	Stara Zagora	+359	088 7972820, 042 625062	http://www.nip1m.org	office@nip1m.org	1 569 773 €
9	AMET	Sofia	+359	02 9251365, 088 4432513	http://www.amet-bg.com/	office@amet-bg.com	1 554 939 €
10	ORTOMEDIC S	Sofia	+359	02 8033026, 02 9533414, 088 6088229		elin.parpulev@ortomedics.bg	1 445 480 €
11	VIP PLUS - MEDIKO-TEHNİKAL LABORATOR	Sofia	+359	02 8565038, 0887 925725	http://www.vipplus.info/		1 410 698 €
12	NATIONAL CENTER FOR PROSTHESIS AND REHABILITATION - GORNA BANYA	Sofia	+359	02 9557211	http://www.protez1.bg	office@protez1.bg	715 579 €
13	ORTOTEH	Sofia	+359	089 9131316, 089 7933981	http://www.orthoteh-bg.com	orthoteh@abv.bg	648 573 €
14	DIO	Plovdiv	+359	032 658045, 089 9331281		nina_radeva@b-trust.org	629 137 €
15	NAIS 2002	Sofia	+359	088 7428580, 02 9581540	http://www.nais2002.com	office@dental-pollishers.com	612 769 €

Kaynak: ICAP

TÜRKİYE İLE SAĞLIK İŞBİRLİĞİ ANLAŞMASI, PROTOKOL VEYA MUTABAKAT ZAPTI

- 7 Haziran 1994 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında 1994-1996 Dönemi İçin Sağlık Alanında İşbirliği Protokolü
- 7 Eylül 2015 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Aşı Hibe Anlaşması

SEKTÖREL KURUM VE KURULUŞLAR

- Bulgaristan Sağlık Bakanlığı: <https://www.mh.government.bg/bg/>
- İlaçlar İcra Ajansı: <http://en.bda.bg/>
- Sağlık Sigortası Fonu: <http://www.en.nhif.bg/web/guest/home>
- Çocuk Tedavi Fonu Merkezi: <http://cfid-bg.com/>
- Bulgaristan Tıp Uzmanları Birliği: <http://www.medunion-bg.org/>
- Bulgaristan Hekimler Birliği: <http://www.bisbg.com/en>
- Bulgaristan Dış Hekimleri Birliği: <http://www.bzs.bg/en/>
- Bulgaristan Kızıl Haç: <http://en.redcross.bg/>
- Ulusal Özel Hastaneler Birliği: <http://www.privatehospitals.bg/welcome.html>

KAYNAKÇA:

- Bulgaristan Sağlık Bakanlığı 2015 Yılı Sağlık Raporu;
- Avrupa Komisyonu 2016 Bulgaristan Raporu
- Bulgaristan Sağlık Bakanlığı 2016 Ölüm Nedenleri Raporu
- Dünya Sağlık Örgütü, Eurostat, Ulusal İstatistik Enstitüsü
- The Economist Intelligence Unit 2016 4. Çeyreği Sağlık Raporu;
- BMI 2015 İlaç ve Sağlık Raporu;
- BMI 2015 Medikal Cihazlar Raporu;
- Bulgaristan Rekabeti Koruma Komisyonu'nun Bulgaristan İlaç Piyasasına İlişkin 22.12.2016 tarihli 1132 nolu Kararı;
- ICAP ve Compass Firma Veri Tabanları